

CÁCH MẠNG THÁNG TÁM VỚI SỰ NGHIỆP GIẢI PHÓNG VĂN HÓA VIỆT NAM

VŨ QUANG HIỀN

1. Vận mệnh văn hóa dân tộc gắn liền với vận mệnh dân tộc

Sinh hoạt văn hóa tinh thần của con người trong mỗi giai đoạn lịch sử là do những điều kiện khách quan và tính chất của chế độ xã hội quyết định.

Nã súng vào nền độc lập dân tộc, thực dân Pháp cũng nã súng vào đời sống văn hóa tinh thần nhân dân Việt Nam, chủ nghĩa thực dân đã tạo nên một nền văn hóa "về hình thức là thuộc địa, về dung là tiền tư bản". "Ảnh hưởng của nền văn hóa phát xít làm cho tính chất phong kiến, nô trong văn hóa Việt Nam mạnh lên" (1).

Đề tiến hành xâm lược và thống trị, kẻ thù của dân tộc sử dụng cả vũ khí văn hóa tư tưởng. dân tộc Việt Nam, một lịch sử, một văn hóa. một tình hình sinh hoạt như nhau bị thực dân Pháp làm ba kỳ với ba lối cai trị khác nhau. Đó chính là thủ đoạn ly gián văn hóa dân tộc, song chúng "chúng còn tìm cách làm mờ ám tinh thần dân tộc, duy trì các phong tục mê tín, hủ lậu, làm chèn ép ngu muội..." (2)

Hoảng sợ trước phong trào quần chúng nổi dậy và phong trào thanh niên học sinh nổi dậy, thực dân Pháp dùng mọi thủ đoạn xảo quyệt lôi kéo thanh niên, chúng thành lập nhiều tổ chức nhằm ngăn cản thanh niên theo phong trào Việt Minh hoặc theo Nhật: Hội thanh niên công giáo, Hội thanh niên sinh viên công giáo, Hội thanh niên công chức công giáo, Tổng hội sinh viên Đông Dương... Thời kỳ ra sức tuyên truyền chủ nghĩa Pétanh. Chúng cho tên Duyccroa đứng ra gây một phong trào thể thao dưới khẩu hiệu "khỏe để phụng sự" nhằm làm thanh niên quên nỗi nhục dân tộc bị xâm lược. Thậm chí hơn, thực dân Pháp còn cho tiền bọn Tơrốtkiét và tạo điều kiện cho bọn này lập xuất bản Hàn Thuyên, viết sách xuyên tạc chủ nghĩa Mác bài bác chủ nghĩa yêu nước và tinh thần dân tộc chân chính của Việt Minh.

Bên cạnh những hoạt động văn hóa tư tưởng của Pháp, phát xít Nhật cũng ra sức tuyên truyền cho cái thuyết "Đại Đông Á", "đồng văn đồng chủng", "lập khu vực thịnh vượng chung", chúng nhắm vào thanh niên Việt Nam, giúp Việt Nam chống Pháp giành lại "độc lập" ra về người da trắng nhằm gây cảm tình với người Việt Nam. Chúng mở các trường dạy tiếng Nhật, chức triển lãm, diễn thuyết, phát hành báo chí, chiếu phim Nhật, trao đổi các đoàn đại biểu phát triển văn nghệ, giáo dục, y tế, thể dục thể thao giữa Việt Nam và Nhật, mục đích gây tâm lý sợ Nhật,

thực dân Pháp và phát xít Nhật đều ra sức đàn áp các nhà văn hóa dân chủ, chống phát xít. Trí thức văn hóa không có việc làm, bị thiếu thốn, hắt hủi, bó buộc và cấm đoán một cách dã man. Hầu hết nhân dân không biết chữ, trẻ em không được đến trường.

Trong lĩnh vực văn hóa tư tưởng lúc đó còn xuất hiện một cách hợp pháp các trào lưu lãng mạn có khuynh hướng chống phong kiến đòi tự do cá nhân hoặc muốn thoát khỏi cuộc sống hiện thực trốn vào thiên nhiên, vào nghệ thuật, vào ái tình. Sáng tác của họ đem lại ít nhiều hơi thở mới nhưng nói chung vẫn chưa có lối thoát.

Đời sống văn hóa tinh thần của cả một dân tộc chìm ngập trong không khí ngột ngạt khó thở của thực dân phong kiến. Giải phóng văn hóa là một yêu cầu bức xúc, khách quan. Sự nghiệp đó phải xóa bỏ chế độ xã hội thuộc địa nửa phong kiến, giải phóng dân tộc khỏi gông xiềng nô lệ. Văn hóa ở Việt Nam phải dựa vào cách mạng dân tộc giải phóng mới có điều kiện phát triển.

Văn hóa vừa là mục tiêu, vừa là động lực của cách mạng giải phóng dân tộc

Mục tiêu trên hết của cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân là giành độc lập dân tộc. Song, mục tiêu cách mạng dân tộc dân chủ còn có cả nội dung văn hóa và bản thân vấn đề dân tộc cũng là nội dung văn hóa, sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc cũng là một sự nghiệp văn hóa vĩ đại.

Nhân thức được yêu cầu của thực tiễn, tháng 11/1939, trong khi chủ trương gương cao ngạo cờ độc lập dân tộc, Đảng cộng sản Đông Dương xác định "cuộc cách mạng tư sản dân quyền do Đảng thực hiện giải quyết ... phổ thông giáo dục cưỡng bách" ⁽⁴⁾ và đề ra khẩu hiệu "chống mù chữ, mở thêm các trường chuyên môn" ⁽⁵⁾

Tháng 11/1940, Trung ương Đảng nêu rõ mục tiêu "lập nền quốc gia giáo dục, nâng cao trình độ dân trí, thi đua cưỡng bức giáo dục tới bậc sơ học, thủ tiêu nạn mù chữ, mỗi dân tộc có quyền dùng tiếng mẹ đẻ trong nền giáo dục của mình, lập các trường chuyên môn quân sự, chính trị và kỹ thuật (không phải biệt lập với chính trị và giáo dục)"

Đại hội lần thứ tám của Trung ương Đảng đã phân tích những chính sách kinh tế, chính trị, văn hóa của đế quốc và khẳng định "cần có một cuộc cách mạng đánh đổ cả những chính sách áp bức cho các dân tộc Đông Dương tồn tại một cách hợp với tiến hóa, mới bước vào con đường phát triển chân chính được"

Chương trình của Việt Nam độc lập đồng minh 1941 có nêu bảy điểm cụ thể về nội dung của nền văn hóa mới mà cách mạng Việt Nam cần hướng tới như những phác thảo đầu tiên chính sách văn hóa của Đảng ta.

Tháng 1/1943, Đảng công bố bản Đề cương văn hóa Việt Nam nhấn mạnh mối quan hệ mật thiết

giữa cách mạng chính trị và cách mạng văn hóa, khi tiến hành cách mạng chính trị phải đồng thời tiến hành cách mạng văn hóa, xác định mục tiêu phấn đấu xây dựng một nền văn hóa xã hội chủ nghĩa, trước mắt là xây dựng nền văn hóa dân chủ mới theo ba nguyên tắc: dân tộc, khoa học và cách mạng⁽⁶⁾

Trên cơ sở bản "Đề cương văn hóa Việt Nam", nhiều nhà hoạt động văn hóa yêu nước đã tập hợp trong "Hội văn hóa cứu quốc" và gia nhập Mặt trận Việt Minh, làm cho mặt trận dân tộc chống quốc được mở rộng và tăng cường sức mạnh.

Trong thời kỳ chuẩn bị và tiến lên tổng khởi nghĩa, giành chính quyền 1939-1945, "xu trào văn hóa mới" Việt Nam đang cố vượt hết mọi trở lực để nảy nở⁽⁷⁾, tích cực đấu tranh chống những nọc độc văn hóa tư tưởng do kẻ thù gieo rắc và kịp thời giải thích đường lối chính sách của Đảng và Mặt trận. Hàng loạt tờ báo đã được xuất bản: "Giải phóng", "Cờ giải phóng", tạp chí "Cộng sản", "Cải tiến", "Cứu quốc", "Việt nam độc lập", "Đuổi giặc nước" ... Nhiều tờ báo tay xuất hiện và lưu hành ngay trong các nhà tù đế quốc: "Suối reo" (Nhà tù Sơn La), "Bình minh" (Nhà tù Hòa Bình), "Thơ reo" (Nhà tù chợ Chu), "Giông", "Sông Công", "Gió ngàn" (nhà tù Bá Vân-Thái Nguyên)... Nhiều tác phẩm ca cách mạng, nhiều vở kịch, bản nhạc tiến bộ xuất hiện. Hội truyền bá quốc ngữ phát triển. Dòng học cách mạng, mặc dù tồn tại bất hợp pháp nhưng với một cách nhìn mới, một cách sống mới, một phương pháp sáng tác mới, đã đến được với đông đảo quần chúng, đem lại một ánh sáng mới cho nền văn hóa dân tộc.

3. Cách mạng tháng Tám bệ phóng của văn hóa mới

Cách mạng tháng Tám thắng lợi là một biến cố vĩ đại trong lịch sử dân tộc. Nước Việt Nam thoát khỏi xiềng xích thực dân-phong kiến, trở thành một nước độc lập, tên tuổi được ghi lại trên bản đồ thế giới. Cách mạng đã đem lại cho con người Việt Nam không chỉ "bát cơm tấm áo" mà còn "hương hoa hồn người".

Cách mạng tháng Tám tạo ra những điều kiện mới để phát triển văn hóa, mà trước hết là hủy diệt nền giáo dục nô lệ, lập nền quốc dân giáo dục.

Chỉ một ngày sau khi tuyên bố khai sinh nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, trong phiên họp đầu tiên của Hội đồng Chính phủ (3-9-1945), Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề nghị 6 việc cấp bách cần làm ngay, trong đó có các việc:

- Phát động ngay một phong trào chống nạn mù chữ do bọn thực dân đã gây ra đối với đồng bào ta.
- Mở một phong trào giáo dục, cần, kiệm, liêm, chính, để bài trừ thói hư tật xấu do chế độ thực dân để lại.
- Tuyên bố tự do tín ngưỡng và lương giáo đoàn kết.

quả của chính sách ngu dân của đế quốc Pháp là hơn 90% số dân Việt Nam bị mù chữ. "Một nông biết chữ là người đứng ngoài chính trị" ⁽⁸⁾. Chủ tịch Hồ Chí Minh nói: "Một dân tộc dốt là dân tộc yếu" ⁽⁹⁾. Người kêu gọi: "Mọi người Việt Nam phải hiểu biết quyền lợi của mình, bổn phận của mình, phải có kiến thức mới để có thể tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà... Những người không biết chữ hãy đi học, những người chưa biết chữ hãy cố gắng học cho biết... Phụ nữ lại càng cần phải học..." ⁽¹⁰⁾

Trong một thời gian ngắn, các lớp Bình dân học vụ được tổ chức khắp nơi, lôi cuốn từ em nhỏ đến già. Sau một năm, 2,5 triệu người đã biết đọc, biết viết. Thắng lợi của cuộc đấu tranh chống mù chữ có ý nghĩa to lớn về văn hóa, đồng thời cũng là một thắng lợi lớn về chính trị.

Cách mạng xây dựng nếp sống mới nhằm giáo dục tinh thần yêu nước, lòng căm thù giặc, yêu lao động, chính nghĩa, ghét bóc lột và xây dựng đạo đức "cần, kiệm, liêm, chính, chí, trung" được tuyên truyền sâu rộng trong nhân dân. Những thói hư tật xấu, tục lệ, tập quán lạc hậu bị xóa bỏ, ma chay, cưới xin, nạn trộm cắp, cờ bạc được xóa bỏ.

Cách mạng tháng Tám không chỉ quét phẳng đi những rác bùn ứ đọng, gạt bỏ những trở lực trên con đường phát triển của văn hóa dân tộc, còn mở màn cho sự nghiệp xây dựng một nền văn hóa mới. Sự đổi mới đời sống vật chất mới hình thành, văn hóa dân chủ mới có điều kiện phát triển. Văn hóa mới, là phương tiện và nhu cầu để xây dựng con người Việt nam mới.

Một cuộc đổi mới của dân tộc, Cách mạng tháng Tám cũng là sự đổi mới của văn hóa dân tộc, là một mảnh đất hiện thực phong phú, sinh động cho văn hóa nảy lộc, đâm chồi, đơm hoa, kết trái. Tinh thần đổi mới của Cách mạng tháng Tám sẽ mãi mãi là ánh sáng, là ngọn cờ đưa văn hóa dân tộc tiến lên.

CHÚ THÍCH

Đường văn hóa Việt Nam, Văn kiện Đảng 1930-1945. Tập III, BNCLSDTW xuất bản, 1977, tr. 304

Văn kiện Đảng 1930-1945, tập III, Sđd, tr. 195

Id. tr.366

Id. tr.63

Id. tr.75

Id. tr. 336

Id. tr. 364

Trần, toàn tập, tập 44, NXB Tiến bộ Matxcova 1981, tr.218

Hồ Chí Minh, tuyển tập, tập I, NXBST, HN 1980, tr. 356

Hồ Chí Minh, tuyển tập, tập I, Sđd, tr. 367